

Справа «Мефтах та інші проти Франції» (Meftah and Others v. France)

У рішенні, ухваленому 26 липня 2002 року у справі *«Мефтах та інші проти Франції»*, Суд постановив, що:

- мало місце порушення ч. 1 ст. 6 Конвенції у частині недоведення до відома заявників змісту письмового висновку незалежного адвоката і спричиненої цим неможливості заявників висловити своє ставлення до такого висновку у письмовій формі;
- не було порушення ч. 1 та п. «с» ч. 3 ст. 6 Конвенції щодо неможливості заявників давати усні пояснення під час розгляду їхніх справ касаційним судом.

Відповідно до ст. 41 Конвенції Суд вказав, що саме по собі визнання факту порушення права є достатньою компенсацією моральної шкоди, спричиненої заявникам. Суд, однак, призначив сплатити п. Мефтаху 500 євро, а п. Аду і п. Босоні по 3 000 євро у відшкодування судових витрат.

Обставини справи

Заявниками у справі є, Нуреддін Мефтах, що народився 1960 року та проживає в Іріні (Франція); Ален Аду, котрий народився 1950 року та проживає у Коломбі (Франція), і Мішель Босоні, народився 1938 року та проживає у Парижі.

П. Мефтах був засуджений за використання незаконно отриманих водійських прав та керування викраденим автомобілем. Свої інтереси перед кримінальною колегією касаційного суду він представляв особисто. П. Аду та п. Босоні були засуджені до сплати штрафу та до тимчасового позбавлення права на керування транспортними засобами за порушення правил дорожнього руху. Їхні інтереси у касаційному суді представляв звичайний адвокат.

Зміст рішення Суду

Заявники стверджували, що вони не могли ознайомитися зі змістом письмового висновку незалежного адвоката у їхній справі, який подавався касаційному суду, а отже, і не могли подати свої пояснення щодо нього. Вони також стверджували, що їх не повідомили про дату слухання справи касаційним судом і не дозволили з'явитися на засідання безпосередньо. На обґрунтування своїх скарг вони покликалися на ч. 1 ст. 6 Конвенції.

Суд насамперед зауважив, що заявники не могли бути позбавлені своїх прав, закріплених у ч. 3 ст. 6 Конвенції, тільки на тій підставі, що відповідно до норм національного законодавства Франції на момент розгляду справи касаційним судом вони вважалися засудженими особами, а не обвинуваченими у вчиненні злочину (ч. 3 ст. 6 Конвенції).

Суд також наголосив на тому, що ст. 6 Конвенції не зобов'язує держави-учасниці створювати апеляційні чи касаційні суди, а тому спосіб, у який застосовуються положення ч. 1 цієї статті, залежить від особливостей судового процесу, котрий має місце.

У зв'язку з цим, при вирішенні питання про порушення прав заявників, необхідно взяти до уваги особливості процесу розгляду справи кримінальною колегією касаційного суду. Відповідно до національного законодавства касаційний суд здійснює обмежений питаннями права нагляд за законністю рішень судів, які набрали чинності. Касаційний суд не може торкатися питань встановлення нових чи перевірки встановлених у справі фактів. За незначними винятками, процес у касаційному суді є письмовим. Вимога про письмовий процес поширювалася і на випадки участі у справі представників членів Державної Ради (Conseil d'Etat) та членів адвокатської колегії при касаційному суді. Зазначені особи не володіють абсолютним правом на усні виступи у касаційному суді. У випадку бажання представника звернутися з усним виступом він зобов'язаний обговорити це з Головою кримінальної колегії, інформуючи його про ті питання права, на які представник хотів би звернути увагу у своєму виступі. Крім того, сам виступ повинен відповідати певним обмеженням.

У даній справі Суд встановив, що до передачі справ заявників у касаційний суд вони

слухалися як судами першої інстанції, так і апеляційними судами, котрі мали право досліджувати й встановлювати факти. Участь у таких слуханнях взяли як заявники, так і їхні адвокати.

Що ж до права заявників усно виступати у касаційному суді, то Суд зауважив, що коло аргументів, які можуть бути наведені на стадії касації, обмежується технічними питаннями права. Зрозуміло, що у таких ситуаціях усні виступи не можуть суттєво вплинути на процес, оскільки питання, які є предметом касаційного розгляду, складні і зазвичай лише юристи можуть належно у них орієнтуватися.

Стосовно ж оскарження п. Аду та п. Босоні своєрідної «монополії» членів Державної Ради (Conseil d'Etat) та членів адвокатської колегії при касаційному суді на комплексне представництво інтересів сторін у касаційному провадженні, Суд вказав, що право кожного обвинуваченого використовувати правову допомогу захисника, обраного на власний розсуд, не є абсолютним і може бути обмежено за наявності відповідних підстав в інтересах правосуддя. Крім цього, на думку Суду, при розгляді цього питання, доречним було б звернутися до Директиви № 98 /5 /ЕС Європейського Парламенту та до прецедентів Європейського Суду справедливості щодо застосування цієї Директиви. У будь-якому випадку члени Державної Ради (Conseil d'Etat) та члени адвокатської колегії при касаційному суді, як і звичайні адвокати, є незалежними і відокремленими від суду, а сторони вправі вільно обирати собі представників з їх числа.

Суд зауважив, що французьке законодавство надає сторонам у касаційному провадженні можливість вибору: представляти свої інтереси самостійно чи за участю члена Conseil d'Etat або ж члена адвокатської колегії при касаційному суді. Однак, у будь-якому випадку, у даній справі письмові подання, котрі вносилися до касаційного суду, містили всі аргументи проти оспорюваних рішень. Усні звернення могли мати місце за вказаних вище умов, однак, зазвичай представники сторін їх не застосовували. Подібні схеми існують й у правових системах інших держав-учасниць. На думку Суду, беззаперечним є той факт, що заявники самі обрали спосіб захисту та представництва у касаційному суді. Таким чином, французьке законодавство містило достатньо гарантій захисту інтересів заявників. Більше того, інтереси п. Аду та п. Босоні представляв професійний адвокат, який повинен був роз'яснити їм наслідки їхньої відмови від залучення до справи членів Conseil d'Etat або членів адвокатської колегії при касаційному суді. П. Мефтах також консультувався у громадському бюро під час слухання його справи нижчими судами.

Врешті-решт, беручи до уваги наведене, зрозумілим є те, що особливості касаційного процесу слугують достатньою підставою для надання певній категорії юристів монополії на право робити усні заяви перед касаційною інстанцією. Така монополія жодним чином не обмежила заявників у їхніх можливостях належно викласти свої аргументи у касаційному провадженні. Отже, порушення ч. 1 та п. «с» ч. 3 ст. 6 Конвенції не було.

Стосовно ж скарги заявників на те, що їх не повідомили про зміст письмового висновку незалежного адвоката, то Суд вирішив звернутися до свого ж рішення у справі «Reinhardt and Slimane-Kaid» від 31 березня 1998 року, яка торкалася аналогічного питання.

Відповідно до висновків, висловлених у цій справі, вимога про змагальність судового процесу обов'язково передбачає право сторін знайомитися та коментувати будь-які докази або пояснення, надані іншою стороною чи навіть незалежним правовим експертом, за умови, що такі докази чи пояснення можуть вплинути на рішення суду.

У даній справі заявники не мали можливості ознайомитися зі змістом письмового висновку незалежного адвоката та коментувати його, а це, без сумніву, порушило їхнє право на змагальний судовий процес. Ознайомлення заявників з згаданим висновком могло вплинути й на їхнє рішення про вибір форми представництва своїх інтересів у касаційному суді. Таким чином, мало місце порушення ч. 1 ст. 6 Конвенції.

Реферативний переклад з англійської мови та опрацювання рішення здійснено у Львівській лабораторії прав людини і громадянина НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування АПрН України О. О. Бекетовим, Р. М. Москалем, Н. П. Ничай,

М. Ю. Пришляк, Т. І. Пашуком, М. Б. Рісним, А.-М. Я. Хом'як.